

ZAMONAVIY TURKIYA RESPUBLIKASINING YUMSHOQ KUCHI

Saminov Shohjahon Sharifjon o'g'li

“Siyosatshunoslik” yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Toshkent Davlat transport universiteti

Sharifbayev Husniyor Xayrulla o'g'li

“Siyosatshunoslik” yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Toshkent Davlat transport universiteti

Annotatsiya: Maqolada amerikalik olim Jozef Nay tomonidan ilgari surilgan davlatlar tashqi siyosatidagi “yumshoq kuch” vositasi orqali Turkiy davlatlar integratsiyasi jarayoniga Turkiyaning ta'siri masalasi tahlil qilingan. Turkiya zamonaviy tashqi siyosat strategiyasining “me'mori” A. Davuto'g'lining “Strategik teranlik” deb nomlangan yumshoq kuch strategiyasi yo‘nalishlari o‘rganilgan. So‘nggi o‘ttiz yil davomida Turkiyaning yumshoq kuchga asoslangan tashqi siyosiy faoliyatining Turkiy davlatlar integratsiyasiga ta'siri mamlakat ichki va tashqi siyosatidagi o‘zgarishlar asnosida ko‘rib chiqilgan.

Tayanch so‘zlar: “yumshoq kuch”, yumshoq kuchning iqtisodiy, gumanitar, madaniy, siyosiy, diplomatic ko‘rinishlari, “Strategik teranlik”.

Аннотация: В статье анализируется вопрос влияния Турции на процесс интеграции тюркских государств посредством инструмента «мягкой силы» во внешней политике государств, выдвинутого американским ученым Джозефом Наем. Изучены направления стратегии мягкой силы под названием «Стратегическая глубина» А. Давутоглу, «архитектора» современной внешнеполитической стратегии Турции. Рассматривается влияние внешнеполитической деятельности Турции, основанной на «мягкой силе», на интеграцию тюркских государств в контексте изменений во внутренней и внешней политике страны в течение последних тридцати лет.

Ключевые слова: «мягкая сила», экономические, гуманитарные, культурные, политические, дипломатические проявления мягкой силы, «стратегическая глубина».

Resume: The article analyzes the issue of Turkey's influence on the process of integration of Turkic states through the instrument of “soft power” in the foreign policy of states, put forward by the American scientist Joseph Nye. The directions of the soft power strategy called “Strategic depth” of A. Davutoglu, the “architect” of Turkey’s modern foreign policy strategy, have been studied. The influence of Turkey's foreign policy activities, based on "soft power", on the integration of Turkic states is examined in the context of changes in the country's domestic and foreign policy over the past thirty years.

Key words: “soft power”, economic, humanitarian, cultural, political, diplomatic types of soft power, “strategic depth”.

Yumshoq kuch xalqaro munosabatlarning eng mashhur va omilkor vositalaridan biri sifatida Jozef Nayning “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” (Yetakchilik mas’uliyati: amerika qudratining o‘zgarayotgan tabiati) [1] kitobida qo‘llanilgan. Keyingi tadqiqotlarda bu konsepsiya yanada rivojlantirildi. J. Nayning “yumshoq kuch”ga bergan ta’rifida fanning boshqa ko‘plab konsepsiyalarida bo‘lgani kabi aniqlik yetishmasligi kuzatilib, yumshoq kuch nimadan iboratligi va uning xalqaro munosabatlarga ta’siri haqida munozaralar davom etdi va undan foydalanish AQSh tashqi siyosati doirasidagina emas, xalqaro munosabatlarda yetakchilikka intilayotgan boshqa davlatlar tashqi siyosiy faoliyatida ham kuzatiladi. Turkiya davlati ham o‘z tashqi siyosatida yumshoq kuch vositasidan keng foydalanadigan va muntazam rivojlantirib borgan mamlakatlardan biridir.

J.Nay ta’riflaganidek, “Yumshoq kuch - bu majburlash yoki to‘lov bilan emas, balki jalb qilish orqali ko‘zlangan natijalarga erishish qobiliyati” [2] - yumshoq kuch, qattiq kuchdan farqli o‘laroq, boshqalarning xatti-harakatlarini jozibadorlik va jalb qilish orqali shakllantirish qobiliyatidir. J.Nay yumshoq kuchning uchta keng toifasini ajratib ko‘rsatadi: “madaniyat”, “siyosiy qadriyatlar” va “siyosiy institutlar”. Yumshoq kuch strategiya sifatida boshqa odamlarning afzalliklarini shakllantirish imkoniyatini nazarda tutadi. Boshqacha qilib aytadigan bo‘lsak, yumshoq kuch odamlarni majburlashga emas, balki o‘ziga jalb qilishga, afzalliklarni o‘rnatish orqali ularga o‘z maqsadlari va qadriyatlarini singdirishga asoslangan.

Shunday qilib, mamlakat jahon siyosatida o‘zi xohlagan natijalarga boshqa davlatlar – uning qadriyatlariga qoyil qolgan, o‘rnak olib, farovonlik va ochiqlik darajasiga intilganda, unga amal qilishni xohlaganda erishishi mumkin. Yumshoq kuch mamlakat tashqi siyosiy faoliyatda qanday maqsadni ko‘zlagani va uni qanday amalga oshirayotganidan kelib chiqadi. Bundan tashqari, munozaraning uchinchi jihati ham mavjud bo‘lib, yumshoq kuch kontekstual va vaqtinchalik ekanligini ta’kidlaydi. Shunday qilib, mamlakatning jozibadorligi va o‘ziga jalb qilishi ham muayyan kontekst va davrning funksiyasidir. Qadimgi xitoylik strateg Sun Szi o‘zining harb ilmi haqidagi taniqli “Urush san’ati” [3] asarida “G‘alabaning eng a‘losi yuz marta jang qilib, yuz marta g‘alaba qozonish emas, balki jang qilmasdan g‘olib bo‘lishdir”, deb aytgan edi. Shu jihatdan kuchning mavjudligi emas, undan qay tarzda foydalana olish juda muhimdir. Bugungi xalqaro munosabatlarda siyosatchilar biror hudud yoki davlatni bosib olish, unga tahdid qilish yoki kuch ishlatish usullarini qo‘llamasdan ham ko‘zlangan maqsadlarga erishish mumkinligini isbotlamoqdalar.

Sovuq urush barham topgach, XXI asr xalqaro munosabatlarida yumshoq kuchning ahamiyati ancha o‘sib bordi. Yumshoq kuch nishondagi tomonni o‘z xohishi

bilan kelishuvga rozi bo'lishiga, uzoq vaqt va tasir ko'rsatishga, harbiy vositalardan farqli o'laroq kamroq mablag` sarflashga, turli nizolarni aql vositasida hal etishga va eng muhimi, tashqi siyosat maydonida davlatning ijobiy jozibasi shakillanishiga katta hissa qo'shadi.

Professor Jozef Nay o'z asarida Amerika Qo'shma Shtatlari misolida yumshoq kuch g'oyalarining ahamiyatini ochib beradi. Biz bu maqolamizda Jozef Nayning ilmiy mulohazalaridan kelib chiqib yumshoq kuchni Turkiya Respublikasi orqali ko'rib chiqamiz.

Zamonaviy xorijiy hamjamiyatda hozirda “yumshoq kuch”ning murakkab konseptual modellari ishlab chiqilib uning quyidagi turlarini ajralib ko'rsatish mumkin:

- iqtisodiy “yumshoq kuch” - davlatning investitsion va moliyaviy jozibadorligi;
- gumanitar “yumshoq kuch” (inson kapitalining yumshoq kuchi) – ta'lim tizimining, ilmiy va texnologik faoliyatning jozibadorligi;

- madaniy “yumshoq kuch” - davlatning madaniy merosining xalqaro tan olinishi; madaniyatlararo aloqalarni kengaytirish; milliy tilni ommalashtirish; turistik diqqatga sazovor joylar;

- siyosiy “yumshoq kuch” – demokratik siyosiy institutlarini rivojlantirish; inson huquqlarini himoya qilish;

- diplomatik “yumshoq kuch” – muzokaralar jarayonining samaradorligi; tajovuzning oldini olish qobiliyati; tahdidlarni zararsizlantirish [4].

Turkiya zamonaviy tashqi siyosat strategiyasining “me'mori” A. Dovuto'g'li o'zining “Strategik teranlik” [5] nomli kitobida mamlakatning o'zgaruvchan dunyoda tutgan o'rni haqidagi tasavvurini mamlakatni o'rab turgan geosiyosiy, geomadaniy va geoiqtisodiy “makon”ga, o'zida mavjud bo'lgan resurslarga e'tibor qaratish zarur, deb hisobladi.

Hozirgi kunda Turkiyaning yumshoq kuchi ortib borayotganini bir qancha sabablarini tarixiy nuqatai nazardan ikki davrga bo'lib olishimiz mumkin bo'ladi.

Turkiyaning yumshoq kuchi namoyon bo'lgan birinchi davr milliy mustaqillik urushi va Respublikaning tashkil topishi davri edi. Turkiya Birinchi jahon urushidan keyin urush g'oliblari tomonidan o'ziga yuklangan kelishuvni qabul qilmagan kam sonli davlatlardan biri bo'ldi. Turkiyaning Mustaqillik urushi mustamlaka hukmronligi ostida bo'lgan va mustaqillik uchun o'z rejalarini tuzayotgan dunyoning turli burchaklaridagi davlatlar tomonidan diqqat bilan kuzatildi.

Turkiyaning ozodlik urushining jozibadorligi birinchi navbatda Yaqin Sharq va umuman islom olamida sezildi. Turkiyaning mustaqillikka intilishi Tunis, Misr va Jazoirda “umid va kuchli qo'llov” olib kelgani ko'rsatildi. Yaqin Sharqdan tashqari, bir nechta tadqiqotlar Turkiyaning yumshoq kuchiga Indoneziya va Malayziya davlatlarining qiziqishini ko'rsatdi. Masalan, Selchuk Esenbel Turkiyaning mustaqillik urushi Indoneziyada diqqat bilan kuzatilganligi va hayratga tushganini yozadi. O'sha

davrda Indoneziya davlat rahbari Muhammad Xatta shunday deb yozadi: "Indoneziya xalqi mustaqillik uchun kurashda turk xalqi Kamol Otaturk boshchiligida qo'lga kiritgan g'alabalarda yangi ilhom va quvvat manbaini topdi". Mustaqillik kurashi ko'pchilik musulmon bo'lgan mamlakatlarda tashqari, boshqa joylarda ham mavjud edi. Misol uchun, Hindistonda Anadoluda sodir bo'layotgan voqealardan nafaqat musulmonlar, balki hindlar ham ilhomlangan, buni Mahatma Gandining ingliz mustamlakachiligiga qarshi qarashlariga qaratilgan tadqiqot Turkiyada sodir bo'layotgan voqealardan ta'sirlanganini ko'rsatdi.

Turkiyaning Respublika tashkil etgandan keyin qanday holga kelgani ham Turkiyaning ayrim davlatlar uchun jozibadorligini oshirdi. Turkiya davlati shakllanishining dastlabki yillarida davlat va davlat-jamiyat munosabatlarini o'zgartirish bo'yicha keng ko'lamlil islohotlar dasturini amalga oshirishga kirishdi. Bu islohotlar, xususan, Eron, Tunis va Afg'oniston uchun ilhom manbai bo'ldi. Bu mamlakatlarning yumshoq kuch sarmoyasi hisoblanishi mumkin bo'lgan Turkiyadan ilhomlanishlariga qaramay, xalifalikning bekor qilinishi va laitsizmning qabul qilinishi Islom olamida ham ba'zi tanqidlarga sabab bo'ldi.

Turkiya Respublikasi mustamlakachilik ostidagi ko'plab davlatlarga murojaat qildi, asosan islom olami va undan tashqaridagi mustamlakachilikdan aziyat chekayotgan davlatlarga. Bu ilhom va jozibaning kelib chiqishi Turkiyaning yumshoq kuch aktivlari birinchi jahon urushidan keyin akkupatsiyaga qarshi olib borayotgan mustamlakachilikka qarshi kurash kontekstida paydo bo'ldi.

Turkiyaning yumshoq kuchi ortgan ikkinchi davr 1990-yillar oxiri va 2000-yillardir. Bu davrda Turkiya Yaqin Sharqdagi qo'shnilariga nisbatan sezilarli darajada ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy rivojlanishga erishdi. Eng muhimi, u 1990-yillarning o'rtalaridan boshlab, asosan, Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lish uchun qattiq islohot jarayoniga kirishdi. Islohotlar Demokratik So'l Partiya (Demokratik Sol Parti-DLP) vakili Bulent Ejevit boshchiligidagi koalitsion hukumat homiyligida boshlanib, 2002-yil oxirida hukumat sifatida hokimiyatga kelgan markaziy o'ng konservativ Adolat va taraqqiyot partiyasi (Adalet va Kalkinma Partisi-AK Parti) qo'l ostida davom etdi va bugungi kunda ham davom etmoqda. Turkiyaning yumshoq kuchi AK Partining dastlabki yillarida kuchaydi, chunki partiya tashqi siyosatida yumshoq kuch vositalariga keng e'tibor qaratgan.

Bu davrda Turkiyaning yumshoq kuchi jozibasiga kelsak, AK Parti hokimiyatga kelishi Turkiyaning ayniqsa islom olamidagi joziba va jozibadorligiga yangi jihat qo'shdi. AK Parti ning o'zi Turkiya tajribasining "mo'tadil" islomchilik va uning demokratiyaga mos kelishini ochib berishdagi ahamiyatiga e'tibor qaratdi. Bu model islomchilar ham, liberal muxolifat ham millatchilar ham, boshi berk ko'chadan chiqish yo'llarini izlayotgan musulmonlar ko'p bo'lgan mamlakatlarda jozibador deb qabul qilindi. Bundan tashqari, AK Parti hukmronligi va uning ichki va tashqi siyosati ham

AQSh uchun jozibador bo'lib, bu modelni dunyodagi islomiy radikalizmning o'sishiga qarshi kurashda, ayniqsa 2001-yil 11-sentyabrdagi teraktlardan keyin davo sifatida targ'ib qilib qo'llab qavvatladi.

Turkiyadan tashqari Turkiyaning tashqi siyosatida qilgan ishlari ham Turkiyaning yumshoq kuchining muhim qismiga aylandi. AK Parti hukmronligining dastlabki yillarida Turkiyaning 2003-yilda AQShning Iroqqa bostirib kirishini qo'llab-quvvatlashni rad etishi Turkiyaning obro'sini, shuningdek, Turkiyaning xalqaro munosabatlardagi konstruktiv rolini, masalan, mojaralarda vositachilik va yordam berishni oshirdi. Turkiyaning rivojlanish yordami siyosati bilan bir qatorda "insonparvarlik diplomatiyasi" ham uning jozibadorligini oshirdi. Shu doirada suriyalik qochqinlarga nisbatan ochiq eshiklar siyosati, ko'p sonli qochqinlarni qabul qilish va ta'minlash xorijda ham hayratlanarli edi. Bu siyosatlar Turkiyaning xalqaro obro'sini oshirdi va Yaqin Sharq, G'arbiy Bolqon, Afrikaning bir qismi va undan tashqarida ta'sirini kengaytirdi. Turkiya 2010-yilda davlat ishtirokchilarining sa'y-harakatlari va nodavlat ishtirokchilarning qo'llab-quvvatlashi orqali Turkiya brendini xalqaro miqyosda targ'ib qilish uchun Xalq diplomatiyasi idorasini tashkil etdi.

Mamlakatning Freedom House kabi global demokratiya indekslaridagi o'rni qisman erkin darajaga tushdi. Ichki siyosat matbuot erkinligi va so'z erkinligining cheklanishi sharoitida qutblana boshladi. Qolaversa, 2016-yildagi davlat to'ntarishiga urinish Turkiyaning siyosiy rivojlanishidagi imidjiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Turkiyaning iqtisodiy muvaffaqiyati ham moliyaviy inqiroz bilan almashtirildi, ayniqsa 2018-yildan buyon inflyatsiyaning o'sishi, turk lirasining qadrsizlanishi va ishsizlikning ortishi kuzatildi. Shu sababli Turkiyaning tashqi aloqalari haqidagi tasavvurda ham salbiy o'zgarishlar yuz berdi. 2010-yillarning aksariyat qismida Turkiyaning Yaqin Sharq mamlakatlari bilan tashqi aloqalari juda muammoli bo'lib qoldi. So'nggi paytlarda Gretsiya bilan to'qnashuvlarning avj olishi va Turkiyaning qattiq kuchdan tez-tez foydalanishi ham Turkiyaning mintaqaviy siyosatida 2000-yillardagidan juda boshqacha ekanligini ko'rsatmoqda. Bularning barchasi Turkiyaning obro'si pasaygan yumshoq kuchni o'lchaydigan indekslarda allaqachon aks etgan. Ukraina inqirozidagi so'nggi tibbiy yordam diplomatiyasi va siyosati bu pozitsiyani ma'lum darajada oshirishga yordam bergan ko'rinadi va Turkiya 2022-yilda Isroil va Saudiya Arabistonidan bir oz yuqorida 22-o'rinni egalladi.

Turkiyaning Yevroosiyo mamlakatlarida yumshoq kuchdan foydalanishiga uning tarixi va Yevropa va Osiyo chorrahasida joylashgani, shuningdek, uning hududidagi etnik, diniy va lingvistik jamoalar yordam beradi. So'nggi yigirma yil ichida murakkab ichki va tashqi omillar uning yumshoq kuch siyosatini o'zgartirdi va geosiyosiy manfaatlarga ega bo'lgan mamlakatlarda, ayniqsa Kavkaz va Markaziy Osiyoda ta'sirini kuchaytirdi. Asosiy tashqi omil 1991-yilda SSSR parchalanganidan keyin yangi mustaqil davlatlarning tashkil topishi bo'ldi. Yuqorida takidlab o'tkanimizdek

2002-yilda Adolat va taraqqiyot partiyasining hokimiyat tepasiga kelishi bilan Turkiyaning tashqi siyosiy yondashuvi o'zgardi. Demokratik islohotlar armiyaning ta'sirini pasaytirdi. Tashqi siyosatda fuqarolik jamiyati mustahkamlandi va tashqi siyosatda biznes va fuqarolik jamiyati tashkilotlari faol ishtirok etdi. Bundan tashqari, taniqli olim professor Abdulloh Gul va Rejeb Tayip Erdog'an hukumatlarida tashqi siyosat masallarida maslahatchi Ahmet Davuto'g'lining strategik teranlik doktrinasiga (Stratejik Derinlik) asoslangan va siyosiy muloqot, iqtisodiy o'zaro bog'liqlik va madaniy uyg'unlikdan foydalangan holda "Qo'shnilarimiz bilan nol muammo" yangi yondashuvi Turkiyaning yumshoq kuchini kuchaytirdi. Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikadagi norozilik namoyishlari Turkiya tashqi siyosati modelini namuna sifatida ko'rib chiqilishiga sabab bo'ldi. A. Davuto'g'lining fikricha, "strategik teranlik" deganda shuni nazarda tutadi Turkiya diplomatiyasi tashqi siyosatdagi zamonaviy davlatlararo chegaralar kamroq ekanligidan kelib chiqishi kerak Turkiyaning chuqur tarixiy va madaniy ildizlaridan ko'ra ma'no Bolqon, Yaqin Sharq, Kavkaz va Markaziy Osiyodadir. Ushbu yondashuv dialog va o'zaro tushunishni o'rnatishni o'z ichiga oladi ilgari urushayotgan mamlakatlar bilan "qo'shnilar bilan nol muammo" tamoyili, iqtisodiy o'zaro bog'liqlikni mustahkamlash, muntazam ko'p darajali madaniyatlararo aloqalarni o'rnatishdir.

Turk diplomatlari va xalqaro aloqalar bo'yicha ekspertlar tomonidan til targ'iboti, ta'lim va ilmiy hamkorlik, biznes hamkorligi va taraqqiyotga yordam berishda yumshoq kuch strategiyalari, vositalari va faoliyatlaridan samarali foydalanish Turkiyaning ijobiy va jozibador xalqaro imidjiga olib keldi. Turkiya yumshoq kuch siyosatini ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlik orqali amalga oshirmoqda. Masalan, turkiy davlatlar bilan hamkorlikni kuchaytirish maqsadida Turkiy tilli davlatlar hamkorlik kengashi (TDK), Turkiy tilli davlatlar parlament assambleyasi (TURKPA) va Turkiy tillar madaniyati va san'ati qo'shma boshqarmasi (TURKSOY) tuzdi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, Turkiya Respublikasi tarixining ikki davrida, xususan, mustaqillik urushi va respublika qurilishi davrida hamda 1990-yillar oxiri va 2000-yillarda Turkiya keng ko'lamlil islohot dasturini amalga oshirgan paytda Turkiyaning jozibadorligi sezilarli darajada oshgan bo'lsa, Ma'lum bir vaqt davlat va davlat-jamiyat munosabatlaridagi islohotlar Turkiyaning NATOga a'zoligi bilan davom etgan jozibadorligini vaqtincha pasaytirdi. Yana bir muhim omil Turkiyaning turli xalqaro tashkilotlardagi ishtiroki edi. Yumshoq kuchning ijobiy natijalariga qaramay, Turkiya chet elda o'z ta'sirini rivojlantirish uchun Yevropa Ittifoqi bilan muzokaralar olib borish, Suriya va Kipr bilan keskinlikni kamaytirish kabi asosiy tashqi siyosat maqsadlarini hisobga olgan holda ko'p qirrali strategiyaga muhtojdir.

REFERENCES

1. Nye J. Bound to lead : the changing nature of American power, New York: Basic Books, 1990.
2. Nye J. «Soft power: the origins and political progress of a concept.» Palgrave Communications, т. 3, № doi: 10.1057/palcomms.2017.8, p. 3:17008, 2017.
3. Сунь-цзы. Искусство войны, Москва: Центрполиграф, 2011.
4. Ефанова. Е.В. «Инструменты "мягкой силы" во внешней политике государства,» Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Политология, т. 3, № 20, pp. 417-426, 2018.
5. Davutoğlu A. STRATEJİK DERİNLİK TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI KONUMU, İSTANBUL: KÜRE YAYINLARI , 2001.
6. Kaipbergenova, D. (2017). THE IMPORTANCE OF MATERIAL DESIGNING IN LANGUAGE TEACHING. ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА, 34(3), 62-63.
7. Kaipbergenova, D. (2016). ШЕТ ТИЛИ О'QITUVCHILARINING KASBIY VAZIFALARI VA PEDAGOGIC MAHORATI HAQIDA. ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА, 33(4), 48-50.
8. Каипбергенова, Д. О. (2020). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАКТИКИ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ НА ОСНОВЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ. In Инновационное развитие: потенциал науки и современного образования (pp. 211-213).
9. Каипбергенова, Д. О. (2016). The role of language learning strategies in learning foreign languages. Молодой ученый, (12-4), 83-85.
10. Orakbaevna, K. D. (2023). MAMLAKATIMIZDA ШЕТ TILLARINI O'RGANISHDAGI ZAMONAVIY METOD VA METODOLIYA. Научный Фокус, 1(1), 1472-1478.
11. Orakbaevna, K. D. (2023). GLABALLASHUV DAVRIDA TA'LIM VA TARBIYANING UZVIYLIGI. Научный Фокус, 1(1), 1466-1471.
12. Kaipbergenova, D. (2023). BUGUNGI KUNDAGI MAMLAKATIMIZDA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI. World scientific research journal, 15(2), 3-7.
13. Каипбергенова, Д., & Жуманиёзова, Н. С. (2023). БУГУНГИ КУН ТАЛАБА ЁШЛАРИДА АХЛОҚИЙ ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(5), 652-668.

- 14.Orakbayevna, K. D., Normuminovich, M., & Muxiddinovna, M. Z. (2021). English language teaching methodology for non-native speakers. *Linguistics and Culture Review*, 5(S3), 1721-1725.
- 15.Orakbayevna, K. D. (2022, February). SYNTACTIC AND SEMANTIC FEATURES OF COMPARISON IN ENGLISH, UZBEK AND RUSSIAN LANGUAGES. In *Conference Zone* (pp. 145-147).
- 16.KHUSENALIYEVNA, K. D., CHORIYEVNA, A. Z., & ORAKBAYEVNA, K. D. (2021). Lexico-semantic features of technical teams of English and Uzbek languages. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(2), 4083-4088.
- 17.Orakbayevna, K. D. (2022). THE IMPORTANCE OF GRAMMAR IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE. *Confrencea*, 7(7), 69-72.
- 18.Orakbayevna, K. D. (2022). Using effective language learning strategies in teaching English. *Texas Journal of Philology, Culture and History*, 2, 1-3.
- 19.Orakbaevna, K. D. (2022). USING THE PRINCIPLE OF UNITY IN EDUCATION. *PEDAGOG*, 1(4), 1467-1473.
- 20.Kaipbergenova, D. O., & Hasanov, M. N. (2023). THE IMPORTANCE OF EDUCATING TODAY'S YOUTH IN THE SPIRIT OF PATRIOTISM. *International scientific journal of Biruni*, 2(3), 228-234.